

‘નિયમસાર’ ગાથા ૪૯.

एदे सव्वे भावा ववहारणयं पडुच्च भणिदा हु।
सव्वे सिद्धसहावा सुद्धणया संसिदी जीवा।।४९।।

આ સર્વ ભાવ કહેલ છે વ્યવહારનયના આશ્રયે;
સંસારી જીવ સમસ્ત સિદ્ધસ્વભાવી શુદ્ધનયાશ્રયે. ૪૯.

૧. પ્રમાણભૂત જ્ઞાનમાં શુદ્ધાત્મદ્રવ્યનું તેમ જ તેના પર્યાયોનું બન્નેનું સમ્યક્ જ્ઞાન હોવું જોઈએ. ‘પોતાને કથંચિત્ વિભાવપર્યાયો વિદ્યમાન છે’ એવો સ્વીકાર જ જેના જ્ઞાનમાં ન હોય તેને શુદ્ધાત્મદ્રવ્યનું પણ સાચું જ્ઞાન હોઈ શકે નહિ. માટે ‘વ્યવહારનયના વિષયોનું પણ જ્ઞાન તો ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે’ એવી વિવક્ષાથી જ અહીં વ્યવહારનયને ઉપાદેય કહ્યો છે, ‘તેમનો આશ્રય ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે’ એવી વિવક્ષાથી નહિ. વ્યવહારનયના વિષયોનો આશ્રય (—આલંબન, વલણ, સંમુખતા, ભાવના) તો છોડવાયોગ્ય જ છે એમ સમજાવવા ૫૦મી ગાથામાં વ્યવહારનયને સ્પષ્ટપણે હેય કહેવામાં આવશે. જે જીવને અભિપ્રાયમાં શુદ્ધાત્મદ્રવ્યના આશ્રયનું ગ્રહણ અને પર્યાયોના આશ્રયનો ત્યાગ હોય, તે જ જીવને દ્રવ્યનું તેમ જ પર્યાયોનું જ્ઞાન સમ્યક્ છે એમ સમજવું અન્યને નહિ.

‘ટીકા :- આ, નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનયના ઉપાદેયપણાનું પ્રકાશન (-કથન) છે.’ બન્ને નયનું કથન. ઉપાદેય એટલે એક છે એટલું કહેવા માટે ઉપાદેય કહ્યું. નીચે અર્થ છે. નીચે અર્થ કર્યો છે. ‘પ્રમાણભૂત જ્ઞાનમાં....’ કોઈપણ દ્રવ્યનું પ્રમાણ (જ્ઞાન અર્થાત્) દ્રવ્ય અને પર્યાય બેનું ભેગું જ્ઞાન જ્યારે હોય ત્યારે ‘શુદ્ધાત્મદ્રવ્યનું તેમ જ તેના પર્યાયોનું બન્નેનું સમ્યક્ જ્ઞાન હોવું જોઈએ.’ પ્રમાણજ્ઞાનમાં દ્રવ્ય અને પર્યાય બન્ને સાથે હોય છે. નિશ્ચયનયમાં સામાન્ય હોય છે, વ્યવહારનયમાં પર્યાય હોય છે. પ્રમાણજ્ઞાનમાં સામાન્ય અને વિશેષ બે ભેગા હોય છે. એ કહે છે. ‘તેના પર્યાયોનું બન્નેનું સમ્યક્ જ્ઞાન હોવું જોઈએ.’

‘પોતાને કથંચિત્ વિભાવપર્યાયો વિદ્યમાન છે’...’ આત્મામાં વિકારી પર્યાય છે, વિદ્યમાન છે, એવો સ્વીકાર જેના જ્ઞાનમાં નથી. વિકારી પર્યાય છે, વ્યવહારનય છે તો નયનો વિષય પણ છે. એમ છે એનું જ્ઞાન ન હોય, એને શુદ્ધાત્મ દ્રવ્યનું પણ સાચું જ્ઞાન નથી હોતું. પર્યાયમાં વિકારીભાવ ન હોય એમ માનનારાને દ્રવ્યનું-વસ્તુનું પણ સાચું જ્ઞાન હોતું નથી. સમજાણું કાંઈ? પર્યાયમાં વિકારીભાવ છે. એમ જે ન માને એને દ્રવ્યનું સાચું જ્ઞાન નથી હોતું. કેમ કે દ્રવ્ય અને પર્યાય મળીને પ્રમાણ છે. પ્રમાણજ્ઞાનના વિષયમાં બન્ને નયનો વિષય આવે છે.

‘માટે ‘વ્યવહારનયના વિષયોનું પણ જ્ઞાન તો ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે’...’ જ્ઞાન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. જાણવું એ ગ્રહણ કરવાયોગ્ય છે. વ્યવહારનયનો વિષય છે એમ જાણવું. જાણેલો પ્રયોજનવાન છે, એ (સમયસારની)૧૨મી ગાથામાં આવ્યું છે. એ અહીં કહ્યું. ‘જ્ઞાન તો ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે...’ એનો આશ્રય ‘એવી વિવક્ષાથી જ અહીં વ્યવહારનયને ઉપાદેય કહ્યો છે,...’ જ્ઞાન કરવાનું કહ્યું. એનો આશ્રય ‘ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે એવી વિવક્ષાથી નહિ.’ શું કહ્યું? આ વ્યવહારનય(નો) પર્યાયમાં આદર કરવાનું, ઉપાદેય કરવાનું કહ્યું નથી. પર્યાયમાં વિકાર છે, એના જ્ઞાનના સ્વીકાર કરવાને કારણે ઉપાદેય કહ્યું છે. પણ એનો આશ્રય કરવા લાયક છે એમ નથી. આહાહા..!

‘એવી વિવક્ષાથી જ અહીં વ્યવહારનયને ઉપાદેય કહ્યો છે,...’ એને જાણવા લાયક છે. સંસાર છે, વિકાર છે, સમકિતીને પણ પર્યાયમાં રાગ છે. એમ વ્યવહારનયને જાણવામાં ગ્રહણ કરવા લાયક છે. ‘તેમનો આશ્રય ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે’ એવી વિવક્ષાથી નહિ.’ એવા કથનથી આ નથી કહ્યું. ‘વ્યવહારનયના વિષયોનો આશ્રય (-આલંબન, વલણ, સંમુખતા, ભાવના) તો છોડવાયોગ્ય જ છે....’ એ તો છોડવાયોગ્ય જ છે, છોડવા યોગ્ય જ છે. ‘એમ સમજાવવા ૫૦મી ગાથામાં...’ આગળ કહેશે. ‘૫૦મી ગાથામાં વ્યવહારનયને સ્પષ્ટપણે હેય કહેવામાં આવશે.’ પ્રગટપણે વ્યવહારનય હેય છે. જાણવાલાયક છે. છે એમ જાણવાલાયક છે, પણ છે હેય. આહાહા..! હમણાં બહુ ગડબડ ચાલી છે.

‘૫૦મી ગાથામાં વ્યવહારનયને સ્પષ્ટપણે હેય કહેવામાં આવશે. જે જીવને અભિપ્રાયમાં...’

શ્રદ્ધામાં 'શુદ્ધાત્મદ્રવ્યના આશ્રયનું ગ્રહણ અને પર્યાયોના આશ્રયનો ત્યાગ હોય,...' ત્યાગ હોય 'તે જ જીવને દ્રવ્યનું તેમ જ પર્યાયોનું જ્ઞાન સમ્યક્ છે એમ સમજવું, અન્યને નહિ.' ઉપાદેય આવ્યું ને? એટલે ખુલાસો કર્યો. વ્યવહારનય અને નિશ્ચયનય બન્નેને ઉપાદેય કહ્યા. તો એનો અર્થ શું? કે પર્યાયમાં વ્યવહાર વિકાર છે, પર્યાય છે, એમ જાણવા કહ્યું છે. પણ એનો આશ્રય કરવાલાયક છે, પર્યાયની સન્મુખ થઈને એનો આદર કરવાલાયક છે, એ માટે ઉપાદેય નથી કહ્યું. આહાહા...! હવે આમાં મોટી તકરાર છે. નિશ્ચયનું કારણ છે માટે વ્યવહારનય પણ આદરણીય છે, એમ કહે છે. એમ અહીંયા નથી. અહીં તો વ્યવહારનયનો વિષય છે, જાણવાલાયક છે, આદરવાલાયક છે એમ નથી. અને વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય છે એમ પણ નથી. આહાહા...! શું કહ્યું?

'પૂર્વે જે વિભાવપર્યાયો...' મૂળ ટીકા. 'વિદ્યમાન નથી' એમ પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યા છે તે બધા વિભાવપર્યાયો ખરેખર...' આહાહા...! વિભાવપર્યાય શું ક્ષાયિકભાવને પણ હેય કહ્યો. ચાર ભાવની પર્યાયને હેય કહ્યું. આહાહા...! એ 'વિભાવપર્યાયો ખરેખર વ્યવહારનયના કથનથી વિદ્યમાન છે.' વ્યવહારનયથી વર્તમાન છે, એમ જ્ઞાન કરાવવા કહ્યું છે.

'વળી જેઓ (વ્યવહારનયના કથનથી) ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે...' એ વ્યવહારનયથી તો ચાર વિભાવભાવરૂપે પરિણત. આહાહા...! ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક-ચારેને અહીંયા વિભાવભાવ કહ્યા છે. આહાહા...! ત્રિકાળી સ્વભાવ, પારિણામિક સ્વભાવ એ એક ત્રિકાળી સનાતન દ્રવ્ય છે અને આ ચાર પર્યાય છે. ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક, ચારે પર્યાય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...!

કહે છે, કે આ આત્માનું દ્રવ્ય છે એ ત્રિકાળી દ્રવ્ય છે અને તેની વર્તમાન પર્યાય છે, એ વર્તમાન અવસ્થા છે. તો અવસ્થાને જાણવી એમ કહેવામાં આવ્યું છે, પણ અવસ્થાનો આશ્રય કરવાલાયક છે એમ નથી કહ્યું. આહાહા...! કહો, 'ધન્નાલાલજી'! ચાર વિભાવસ્વભાવ કીધા. ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક ચાર પર્યાય છે. એ આશ્રય કરવાલાયક નથી, જાણવાલાયક છે, છે એમ જાણવાલાયક છે. આદરણીય તો ત્રિકાળી પરમસ્વભાવભાવ, પંચમ જ્ઞાયકભાવ એ સમકિતનો વિષય આદરણીય છે. એ એક જ સમકિતનો વિષય છે. ચાર પર્યાય એ સમકિતનો વિષય નથી. આહાહા...! આવી ઝીણી વાતું!

બહારની ક્રિયાકાંડ તો ક્યાંય રહી ગઈ. દેહની ક્રિયા, વાણીની ક્રિયા એ તો જડ છે. જડને તો આત્મા અડતો પણ નથી. જડને આત્મા કદી સ્પર્શતો નથી. ચૈતન્યતત્ત્વ જડને કદી સ્પર્શ કરતું નથી. અરે...! જડનો એક પરમાણુ બીજા પરમાણુને કદી સ્પર્શતો નથી. આહાહા...! હવે આવી વાત! આ કરો... આ કરો... શું કરે? પ્રભુ! તું કોણ છો? શું છો? તારી ચીજ જ્ઞાયકભાવ છે. જ્ઞાયક, જાણક સ્વભાવનો પિંડ છે. એ તો જાણકસ્વભાવ, એનો પિંડ છે. એ જ આદરણીય છે, એ જ ગ્રહણ કરવાલાયક છે. એ સિવાય પર્યાય જે થાય

છે, એ જાણવા લાયક છે, માનવા લાયક છે. છે એમ માનવાલાયક છે. આશ્રય કરવાલાયક નથી. આહાહા...! આવી વાત હવે આકરી પડે. શું થાય?

‘ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે...’ આહાહા...! ‘તે બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે...’ આહાહા...! શું કહે છે? સંસારી પ્રાણીમાં રાગ, દ્વેષ, દયા, દાનનો ઉદયભાવ પણ છે. ચારિત્રનો, સમક્રિતનો, ઉપશમ ભાવ છે, ક્ષયોપશમ જ્ઞાનનો ભાવ છે અને ક્ષાયિકજ્ઞાનનો ભાવ પણ સમક્રિતનો છે. એ જાણવાલાયક છે. આહાહા...! એને આદરવાલાયક નથી. એ કહ્યું ને? ‘ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે...’ આહાહા...! જ્યાં સુધી ચાર વિભાવભાવ... વિભાવનો અર્થ અહીંયા વિકાર નહિ, વિશેષભાવ. સામાન્ય જે ત્રિકાળી આત્મા, ત્રિકાળી સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા એ સામાન્ય અને એની પર્યાય અવસ્થા-હાલત એ વિશેષ. એ વિશેષભાવ સંસાર અવસ્થામાં છે. છે એમ માનવા લાયક છે. એ પણ... આહાહા...!

એ ચાર પર્યાય હોવા છતાં, સંસાર દશામાં એ હોવા છતાં પણ ‘બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે...’ ચાર પર્યાય ભલે હો, પણ શુદ્ધનયના કથને તો આત્મા સિદ્ધ સમાન જ છે. આહાહા...! એ આત્મામાં જે ચાર પર્યાય છે એ તો જાણવાલાયક છે. આદરવા લાયક નથી. દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રત, પૂજા આદિ ભાવ આવે છે પણ આશ્રય કરવાલાયક નથી. અને એનાથી લાભ થાય છે એમ માનવા લાયક નથી. પણ એ છે એમ જાણવાલાયક છે. આહાહા...! માણસને ક્યાં જાવું? આકરું પડે.

અહીં કહ્યું ને એ, કે ‘ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે...’ જીવ છે એમ નથી. ચાર પર્યાયવાળો સંસારી છે, પણ એ બધા શુદ્ધનયના કથને. અંતરની નિશ્ચયદૃષ્ટિના કથનથી. ત્રિકાળ સ્વભાવનું જ્ઞાન કરાવવા એ જ એક આદરણીય છે. ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ એક જ આદરણીય છે એમ કહેવા ‘એ શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે...’ એ ચાર ભાવવાળા સંસારી જીવ પણ નિશ્ચયનયથી સિદ્ધ સમાન જ છે. આહાહા...! ભારે આકરી વાત.

અહીં તો બધા ચાર ભાવવાળાને સંસારી કહ્યા. ચાર ભાવવાળાને સંસારી કહ્યા. એ છે, પણ શુદ્ધનયથી, નિશ્ચયનયથી, પરમ સત્યદૃષ્ટિથી, પરમ ત્રિકાળી પારિણામિક સ્વભાવનો સ્વીકાર કરનારી દૃષ્ટિએ જોઈએ તો સર્વ સિદ્ધ સમાન છે. એ ચાર પર્યાય-ફર્યાય વસ્તુમાં નથી. આહાહા...! આવી વાત જગતને આકરી પડે. શું થાય? મળી નથી. આહાહા...! ચોરાશીના અવતાર કરી કરીને અનંતકાળ થયો. એક એક યોનીમાં અનંત અવતાર કર્યા. અનંતા-અનંતા ભવ, જેના ભવની ગણતરી નહિ. એવા એક એક યોનીમાં અનંત અનંતવાર ચોરાશી લાખ યોનીમાં અવતાર ધારણ કર્યા. એક આત્મજ્ઞાન વિના. બાકી ક્રિયાકાંડ તો ઘણાં કર્યા. એ તો અનંતવાર કર્યા પણ એ તો રાગની ક્રિયા છે. આહાહા...! રાગથી પુણ્યબંધ અને

પુણ્યબંધથી સંસાર મળશે. જન્મ-મરણનો અંત એનાથી નથી થતો. આહાહા..!

અહીં કહ્યું ને, ચાર વિભાવસ્વભાવવાળા સંસારી છે. નથી એમ નહિ. પર્યાયદષ્ટિવાળા સંસારી જીવ ચાર ભાવવાળા છે. ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવવાળા (છે ખરા). પણ શુદ્ધનયની દષ્ટિથી જોઈએ તો એ ચાર ભાવ નથી, એકલો શુદ્ધભાવ છે. આહાહા..! જગતને આકરું પડે. શું થાય? નવરાશ ન મળે. ધંધા આડે, પાપ આડે આખો દિ'. એમાં ધર્મને નામે બહારની ક્રિયાકાંડમાં માની લીધું. જિંદગી ચાલી જાય છે. અવસર મૃત્યુની સમીપ આવે છે. આહાહા..! અહીં કહે છે, પ્રભુ! પરમાત્મા એમ કહે છે, ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ, એક સમયમાં સંસારી પ્રાણીને પર્યાયમાં ભલે ચાર ભાવ હો, પણ શુદ્ધનયથી જોઈએ તો એ ચાર ભાવની ગણતરી નથી આવતી. એ તો સિદ્ધ સમાન ત્રિકાળી સનાતન ચૈતન્યસ્વરૂપ છે. પંચમભાવસ્વરૂપ ત્રિકાળી છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- પર્યાય-ક્ર્યાય નહિ. પર્યાય નહિ.

‘શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે...’ પર્યાય એટલે સિદ્ધની પર્યાય. આ પર્યાય નહિ. સિદ્ધના પર્યાય અને ગુણ જેવા બધા જીવ છે. આ પર્યાય ક્ષાયિકભાવને તો પહેલા કાઢી નાખી. પણ સિદ્ધની પર્યાય જે છે, એ પણ છે તો ક્ષાયિકભાવ. એ નહિ. પણ અહીં તો ચાર ભાવવાળા સંસારી જીવ છે એમ પહેલા લીધું. સંસારી પ્રાણી ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિક ચાર પર્યાયવાળા સંસારી પ્રાણી છે. એને શુદ્ધનયે જોઈએ તો સિદ્ધ સમાન છે. સિદ્ધના ગુણ અને પર્યાય સમાન સિદ્ધ જ છે. આહાહા..! ક્ષાયિકભાવની પર્યાયને પણ કાઢી નાખી. અહીં સિદ્ધ સમાનમાં ક્ષાયિકભાવ પાછો આવી જાય છે.

‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.’ આહાહા..! ‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો...’ પ્રભુ અંદર નિર્મળાનંદ બિરાજે છે, ભગવાન! એની પર્યાય અવસ્થા ન જુઓ તો અંદર ભગવાન પરિપૂર્ણ, અતીન્દ્રિય આનંદથી સર્વાંગ ભરેલો છે. આહાહા..! પૂર્ણ જ્ઞાન અને પૂર્ણ વીતરાગ શાંતિથી અંદર પૂર્ણ ભરેલો છે. આહાહા..! એ નયે જોઈએ તો સંસારીના જે ચાર ભાવ છે, એ આમાં નથી. સિદ્ધ સમાન છે. ‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.’ આહાહા..!

સમ્યગ્દર્શનનો વિષય ત્રિકાળી દ્રવ્ય છે. આહાહા..! વર્તમાન ક્ષાયિક પર્યાય પણ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય નથી. આહાહા..! વર્તમાન ક્ષાયિક સમકિત હો, ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર હો, એ પણ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય નથી, સમ્યગ્દર્શનનું ધ્યેય નથી. સમ્યક્ ચોથા ગુણસ્થાનવાળા ધર્મની પહેલી શરૂઆતવાળા, ધર્મનું પહેલું સોપાન અને પહેલું પગથિયું... આહાહા..! એ સિદ્ધ સમાન આત્મા છે, એમ સમ્યગ્દષ્ટિ માને છે. સમ્યક્ એટલે સત્ય દષ્ટિ. ત્રિકાળ પરમ સત્ય સ્વભાવ ભગવાનઆત્મા. પંચમ સ્વભાવભાવ ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ, એનો સ્વીકાર દષ્ટિમાં કરે એ સમ્યગ્દષ્ટિ છે. એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય, ધ્યેય, લક્ષ, ત્રિકાળી વસ્તુ આત્મા જ્ઞાયકભાવ.

ચાર પ્રકારની પર્યાય પણ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય નથી. આહાહા..! આમાં ક્યારેય નવરાશ ક્યાં છે? ફૂરસદ ક્યાં છે? બહારના ક્રિયાકાંડની પ્રવૃત્તિમાં પડીને જિંદગી ચાલી જાય છે. આહા..! અંતર વસ્તુ મહાપ્રભુ પડી છે.

પરમાત્માનો પોકાર છે. અરિહંતદેવ સર્વજ્ઞદેવ પરમાત્માની આ વાણી છે. પ્રભુ! તારી પર્યાયમાં સંસાર દશામાં જે ચાર ભાવ દેખાય છે, એ વાત હેય છે. તારી ચીજ સિદ્ધ સમાન ત્રિકાળ છે. આહાહા..! શરીર, વાણી, મન, કર્મ, પૈસો, લક્ષ્મી, સ્ત્રી, કુટુંબ એ તો ક્યાંય પર રહી ગયા, ક્યાંય પર. એને કારણે આવે અને એને કારણે જાય. આત્માને કાંઈ સંબંધ નથી. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને ચુંબતું નથી. ત્રણલોકના નાથ કેવળજ્ઞાનીનો પોકાર છે કે એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડતું નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ક્યારે?

ઉત્તર :- અત્યારે. ત્રણેકાળે. ‘સમયસાર’ની ઉજી ગાથામાં છે. સર્વ દ્રવ્યો, અનંતા પદાર્થ જેટલા છે, એ પોતાના ગુણ-પર્યાયરૂપ ધર્મને સ્વભાવને સ્પર્શે છે, પણ પરદ્રવ્યને અડતા પણ નથી. આ આત્મા અંદર છે એ શરીરને અડતો પણ નથી. કોણ માને? પાગલ જ કહે એવું છે ને? આહાહા..! લોક પાગલ, લોક પાગલ. એ પાગલ સત્યને પાગલ કહે એવું છે. ભગવાન અરિહંતનો પોકાર છે, કે ત્રણકાળમાં આ આત્મા શરીરને સ્પર્શતો નથી, અડતો નથી. એમ આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપને અંદર આઠ કર્મ એ અંદર અડ્યા નથી. બે ચીજ તદ્દન ભિન્ન છે. આહાહા..!

‘एयत्तणिच्छयगदो समओ सव्वत्थ सुंदरो लोगे।’ ‘एकत्वनिश्चयगतः’ એક આત્મા પર્યાયને આશ્રયે નહિ. ત્રિકાળી દ્રવ્ય વસ્તુ જે સત્ સનાતન, સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરે, જે દ્રવ્યસ્વભાવ, વસ્તુસ્વભાવ જોયો, એ દ્રવ્ય જે છે, ‘एकत्वनिश्चयगतः’ એ એકપણાને નિશ્ચયને પ્રાપ્ત તે સુંદર છે. આહાહા..! એ બીજા દ્રવ્યને અડતો નથી. ત્રણકાળમાં કદી એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડ્યું નથી, સ્પર્શતું નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- અડે તો અભડાય જાય?

ઉત્તર :- અડી શકે જ નહિ. વસ્તુનો સ્વભાવ જ એવો છે. એક તત્ત્વમાં બીજા તત્ત્વનો અત્યંત અભાવ છે. તો અત્યંત અભાવ છે એટલે એક ચીજ બીજી ચીજને સ્પર્શતી નથી. આહાહા..! ઝીણી વાત છે, ભાઈ! ‘સમયસાર’ ત્રીજી ગાથા. ‘एकत्वनिश्चयगतः’ ટીકામાં લખ્યું છે, કે એક તત્ત્વ બીજા તત્ત્વને કદી ચુંબતું નથી. આહાહા..! એક આત્મા બીજા આત્માને, શરીરને, વાણીને, કર્મને કદી અડ્યો નથી. હવે આ વાત બેસવી કઠણ લાગે.

એ અહીં કહે છે. સંસારી પ્રાણી ચાર પર્યાયવાળા છે એ તો કહ્યું. ચાર ગતિમાં જીવની હયાતી જે છે એ ચાર પર્યાયવાળા છે. પણ વસ્તુદષ્ટિ એની જોઈએ એમાં કાયમી રહેનાર પરમાત્મસ્વરૂપ આત્મા, એ દષ્ટિથી એ બધા હેય છે. આહાહા..! એ તો સિદ્ધ સમાન જ

છે. આહાહા..! એ આત્મા સમ્યગ્દર્શનનો વિષય છે. સમકિત-ચોથું ગુણસ્થાન જેને પ્રથમ પ્રગટ થાય, એનો વિષય આ એક જ્ઞાયકભાવ છે. એની ચાર પર્યાય પણ એનો વિષય નથી. આહાહા..! આવી વાત છે. શું થાય? નવરાશ ન મળે. પ્રવૃત્તિમાં બધા ધર્મ મનાઈ ગયા. પ્રવૃત્તિ આ દયા પાળો, વ્રત કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, એમાં ધર્મ મનાઈ ગયો. એ તો રાગ છે, આહાહા..! અને એ તો ઉદયભાવ છે.

અહીંયા તો ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિકભાવ પણ સંસારી જીવને છે એમ કહ્યું. આહાહા..! આત્માને એ ભાવ નથી. આત્મા તો ત્રિકાળી જ્ઞાયક આનંદકંઠ પ્રભુ છે. અનાકુળ આનંદનો નાથ, એવો ભગવાન સર્વજ્ઞે જેવો જોયો, અનુભવ્યો અને પરમાત્માએ પ્રગટ કર્યો, એવો જ બધાનો આત્મા અંદર છે. ચાર ભાવને અને એને સંબંધ નથી એમ કહે છે. તો વળી શરીરને, વાણીને, મનને, બહારની આ ધૂળને-પૈસા-બૈસાને ધૂળ મારા માને એ બધું મિથ્યાત્વ અને અજ્ઞાન છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- ચક્રવર્તી સમકિતી એક રજકણ પણ મારો છે એમ માનતા નથી. ભરત ચક્રવર્તી એક રાગનો કણ મારો છે એમ માનતા નથી. ઋષભદેવ ભગવાનના પુત્ર, પહેલા તીર્થંકરના પુત્ર ચક્રવર્તી. ૯૬ હજાર સ્ત્રી, ૯૬ કરોડ પાયદળ... આહાહા..! હું તો આત્મા આનંદસ્વરૂપ છું. જ્ઞાનસ્વરૂપ એવી ચીજ મારી છે, એમ માનતા હતા. આહાહા..! જેમ અગ્નિ અને બરફ. દાખલો આવ્યો હતો ને? 'બહેન'માં આવ્યો હતો. અગ્નિ અને બરફમાં વચ્ચે ઊભેલો પ્રાણી, એ અગ્નિ તરફ નહિ જાય. બરફ તરફ જશે. વચ્ચે ઊભો એ આ બાજુ ઢળશે, આમ નહિ જાય.

એમ ભગવાનઆત્મા પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ અગ્નિ છે. આહાહા..! શુભ અને અશુભભાવ એ અગ્નિ, અને શુભ-અશુભભાવ રહિત અંદર પ્રભુ શીતળ-ઠંડો બરફ જેવો અવિકારી શાંતરસ છે. તો ધર્મીજીવ શાંતરસ તરફ જશે. પણ એ વિકારીભાવ અગ્નિ સમાન છે એ બાજુ નહિ જાય. આહાહા..! આવી વાત છે. કોઈ દિ' સાંભળી ન હોય. અને એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિયા, ચોઈન્દ્રિયા, પંચેન્દ્રિયા આવી વાત કરીને માને કે ધર્મ થઈ ગયો. અરે..! પ્રભુ! અનંતકાળ વીતી ગયો, નાથ! એવા એવા તો અનંતા ભવ કર્યા પણ એક પણ ભવ ઘટ્યો નહિ. આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે 'ઔદયિકાદિ વિભાવભાવોવાળા હોવાથી સંસારી છે...' એમ કહ્યું ને? છે. 'તેઓ બધા...' ઉદયભાવવાળા પણ, હોં! અંદર. 'તેઓ બધા શુદ્ધનયના કથનથી...' પવિત્ર દષ્ટિ અને કથનથી, વાસ્તવિક વસ્તુની દષ્ટિના કથનથી '(શુદ્ધ ગુણો અને શુદ્ધ પર્યાયોવાળા હોવાથી સિદ્ધ સદ્દશ છે).' સિદ્ધની પર્યાય લીધી. આ નહિ. આહાહા..! આકરી વાત છે, ભાઈ! આમાં ક્યાં દુકાન-બુકાનમાં ચાલ્યું હશે. પૈસો ને ધૂળ ભેગી કરી ને, કરોડ

રૂપિયા, બે કરોડ રૂપિયા, દસ કરોડ રૂપિયા અને ધૂળ કરોડ... આહાહા..!

અહીં તો કહે, કે આ શરીરનો એક રજકણ છે, આ તો અનંતા રજકણનું બનેલું જડ, માટી, ધૂળ, એનો એક રજકણ પણ આત્માનો નથી. અને આંગળી હલે છે એ પણ આત્માથી નહિ. અરે..! એ કોણ માને? આંગળી ચાલે છે, જીભ ચાલે છે, જડ જડથી ચાલે છે, આત્માથી નહિ. આત્મા તો આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, પોતાની ચીજમાં બિરાજમાન છે. એ પર ચીજની ક્રિયાનો અભિમાની સંસારમાં ચોરાશી લાખ યોનીમાં રખડે છે. અહીં કહ્યું ને, કે 'ઔદયિકાદિ વિભાવભાવોવાળા હોવાથી સંસારી છે.' તે પણ વ્યવહારનયથી. એમ કહ્યું ને? આહાહા..!

ઉપર ન કહ્યું? કે 'ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે તે બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે.' આહાહા..! બધા ભગવાન અંદર, જો સિદ્ધ ભગવાનસ્વરૂપ ન હોય, તો સિદ્ધ ભગવાન થશે ક્યાંથી? પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે તો પ્રાપ્તિ થાય છે. કૂવામાં હોય તો અવેડામાં આવે. અવેડાને શું કહે? હોજમાં આવે. એમ અંદરમાં અનંત જ્ઞાન, આનંદ અને શાંતિ છે. અનંત અનંતગુણનો પિંડ પ્રભુ, જેમાં રાગની ગંધ નથી, એવી ચીજની દૃષ્ટિ કરવાથી શુદ્ધનયથી સિદ્ધ સમાન જોવામાં આવે છે. આહાહા..! છે?

ટીકામાં પાઠ છે. 'વ્યવહારનયના કથનથી વિદ્યમાન છે.' આહાહા..! 'તે બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે...' આકરી વાત છે, પ્રભુ! એ એક વાત બેસે તો એને સમ્યગ્દર્શન થાય. બાકી ક્રિયાકાંડ અને અપવાસ કરીને મરી જાય. આહાહા..! ચોવિહાર, અપવાસ અને શરીરનું બ્રહ્મચર્ય પાળે એવી ક્રિયાઓ અનંતવાર કરી અને અનંતવાર નવમી ટ્રેવેયક ગયો. પણ અંતરનો આત્મા ભગવાન અંદર પૂર્ણાનંદનો નાથ (એના) ઉપર એણે ક્યારેય દૃષ્ટિ કરી નહિ. એનો સ્વીકાર, સત્કાર, આદર કર્યો નથી. આ રાગભાવનો આદર કર્યો. આહાહા..! એમ કહ્યું ને? કૌંસમાં પણ એ છે.

'(જે જીવો વ્યવહારનયના કથનથી ઔદયિકાદિ વિભાવભાવોવાળા હોવાથી સંસારી છે તેઓ બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધ ગુણો અને શુદ્ધ પર્યાયોવાળા હોવાથી સિદ્ધ સદૃશ છે.)' સિદ્ધ સમાન છે. આહાહા..! પૈસા અને ધૂળ એ તો ક્યાંય રહી ગઈ. શરીર માટી, આ તો માટીનું, ધૂળનું બનેલું છે. એ સ્મશાનમાં રાખ થઈને ઊડી જશે. 'રજકણ તારા રખડશે, જેમ રખડતી રેત. પછી નરતન પામીશ ક્યાં? ચેત ચેત નર ચેત.' આ વસ્તુ સ્વરૂપ ન સમજ્યો, અંદરમાં સમ્યગ્જ્ઞાન ન કર્યું, દોરો સોયમાં ન પરોવ્યો તો એ સોય ખોવાઈ જશે. સોયમાં સૂતરનો દોરો પરોવ્યો નહિ હોય તો એ ખોવાઈ જશે. એમ આત્મારૂપી સોય, એ ચાર ભાવથી ભિન્ન એકલો જ્ઞાયક, એવું જેણે જ્ઞાન નથી કર્યું, એવું શ્રુતજ્ઞાન, ભાવજ્ઞાન નથી કર્યું એ ચાર ગતિમાં રખડશે. આહાહા..! આવી વાત છે. આખો દિ' કરવું શું? આ

બધું સ્ટીલના બધા કારખાના. મોટા કારખાના. ત્રણ-ત્રણ કરોડના કારખાના. 'લાલચંદભાઈ' છે ને? હતા ને? 'ઉજૈન'માં 'લાલચંદભાઈ' હતા. તેને ત્રણ કરોડનું કારખાનું. અમે ત્યાં ગયા હતા. પગલા કરાવ્યા હતા. વ્યાખ્યાન સાંભળે પણ પાછી ભ્રમણા એવી કે બ્રાહ્મણો પાસે માળા ગણાવે કે જેથી કરીને કાંઈ અમારું આ વધે, પૈસાની પેદાશ વધે. આહાહા...! અમે ઉતર્યા એ ઘરે બ્રાહ્મણ (જાપ) કરતા હતા. શેઠિયા કરોડપતિ. ત્રણ કરોડની એક મીલ. એલા...! આ શું કરો છો તમે આ? કાંઈ ખબર ન મળે. ધૂળમાં ન મળે.

અહીં તો કહે છે, પ્રભુ! સાંભળ તો ખરા. અહીં તો ચાર ભાવ એ પર્યાયમાં છે. ઉદયભાવ-એ રાગ-દ્વેષ, દયા, દાન એ ઉદયભાવ. અંદર અંશે શાંતિ પ્રગટે એ ઉપશમભાવ, જે પ્રગટ્યા પછી જાય નહિ એ ક્ષાયિકભાવ અને કાંઈક ઉઘાડ અને કાંઈક ઉઘાડ નહિ એ ક્ષયોપશમ. એ ચારે ભાવરૂપે પરિણમેલા સંસારી પ્રાણી છે. આવ્યું ને? આહાહા...! એ 'ચાર વિભાવભાવે પરિણત હોવાથી સંસારમાં પણ રહ્યા છે...' આહાહા...! વ્યવહારનયનો વિષય છે, આદરણીય નથી. આહાહા...! 'તે બધા શુદ્ધનયના કથનથી...' આહાહા...! 'શુદ્ધગુણપર્યાયો વડે સિદ્ધભગવંતો સમાન છે (અર્થાત્ જે જીવો વ્યવહારનયના કથનથી ઔદયિકાદિ...)' ઉદય એટલે રાગાદિ. દયા, દાન, ભક્તિ, ભગવાનનું સ્મરણ એ બધો ઉદયભાવ, રાગ. રાગાદિના પરિણામને કરનારો 'વિભાવભાવોવાળા હોવાથી સંસારી છે...' આહાહા...!

'તેઓ બધા શુદ્ધનયના કથનથી શુદ્ધ ગુણો અને શુદ્ધ પર્યાયોવાળા હોવાથી સિદ્ધ સદૃશ છે.' આહાહા...! કેમ બેસે? આખો દિ' પાપના ધંધા-પાણી, બાયડી-છોકરાને સાચવવા, રાખવા, રાજી કરવા ને છ-સાત કલાક ઉઘવું. આહાહા...! અરે...રે...! વખત ચાલ્યો જાય છે. મનુષ્યપણાનો અવતાર.. મૃત્યુની પળ છે એ ફરે એવી નથી. ભગવાનના જ્ઞાનમાં આવી છે કે આ પળે આ દેહ છૂટવાનો તો એ છૂટ્યે જ છૂટકો. આહાહા...! જે સમયે, જે ક્ષેત્રે, જે કાળે, જે રીતે નક્કી થઈ ગયેલું છે ત્યાં દેહ ફડાક દઈને છૂટી જવાનો છે. આત્માની પોતાની સત્તા છે તો લઈને ચાલ્યો જશે. આહાહા...! જશે ક્યાં? કે જેવા ભાવ પોતે કર્યા છે એમાં રહીને જશે. આહાહા...! રાગાદિને પોતાના ભાવ માન્યા હોય એ મિથ્યા દૃષ્ટિ લઈને ચાર ગતિમાં રખડવા જશે. આહાહા...! દયા, દાનનો ભાવ રાગ અને એ પણ મારો, મને લાભદાયક, એવી જે મિથ્યા દૃષ્ટિ લઈને ચાર ગતિમાં રજળવા જશે. આહાહા...!

અહીં તો પણ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષાયિકભાવને પણ સંસારી પરિણમિત છે એમ કહ્યું. આહાહા...! અને તારો આત્મા તો સિદ્ધ સમાન છે. આહાહા...! ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક પર્યાય તો નિર્મળ છે. કહે છે, એ ભલે હોય એ સંસારી પ્રાણી પરિણત છે. સિદ્ધમાં એ નથી. આહાહા...! સિદ્ધ ભગવાન પૂર્ણાનંદમાં સર્વાંશે જ્ઞાન અને આનંદ પડ્યા છે. એની દૃષ્ટિથી આત્માને જુઓ તો, એ ચાર ભાવ અંતરમાં નથી. આહાહા...!

‘એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની ટીકામાં પાંચમાં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’ ઉપર શ્લોક છે.

‘વ્યવહરણનયઃ સ્યાદ્યદ્યપિ પ્રાક્વપદવ્યા-
મિહ નિહિતપદાનાં હંત હસ્તાવલમ્બઃ।
તદપિ પરમમર્થ ચિચ્ચમત્કારમાત્રં
પરવિરહિતમન્તઃ પશ્યતાં નૈષ કિચિત્।।

આહાહા...! ‘જોકે વ્યવહારનય આ પ્રથમ ભૂમિકામાં જેમણે પગ મૂક્યો છે.’ કે રાગાદિ ભાવ છે. ‘એવા જીવોને, અરેરે!’ આચાર્ય કહે છે કે અરેરે! ખેદ છે. એ પુણ્ય અને પાપના ભાવમાં પડ્યો છે એ પ્રાણી દુઃખી છે. ચાર ગતિમાં રજાનારો એ પ્રાણી છે. આહાહા...! કરોડપતિ, અબજપતિ હોય એ મરીને ભૂંડ થાય. આહાહા...! અનંત એવા અવતાર કર્યા. અનંતવાર અબજપતિ થયો, અનંતવાર અબજપતિ મરીને ભૂંડ થયો. અહીં નબળું પ્રાણી હોય એ અડે નહિ અને ત્યાં ભૂંડ (થઈને) વિષ્ટા ખાય. આહાહા...! અનંત-અનંતકાળ. ગયા કાળમાં અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... ભવનો ક્યાંય અંત નથી એટલા અનંત ભવ કર્યા. આહાહા...!

‘જોકે વ્યવહારનય આ પ્રથમ ભૂમિકામાં જેમણે પગ મૂક્યો છે એવા જીવોને, અરેરે! હસ્તાવલંબરૂપ ભલે હોય,...’ નિમિત્તપણે ભલે હોય, ‘તોપણ...’ આહાહા...! ‘જે જીવો ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર,...’ ચૈતન્યચમત્કાર જ્ઞાયકસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, ચૈતન્યના પ્રકાશનો પિંડ, પ્રભુ! ચૈતન્યના નૂરથી ભરેલું પૂર, એ ચૈતન્યના નૂરનું પૂર પ્રભુ અંદર છે. આહાહા...! અરે...રે...! કોઈ દિ’ સામુંય જોયું નથી. ચૈતન્યના પૂરથી ભરેલું અંદર તત્ત્વ, પાણીનું પૂર જેમ વહે છે, એમ આ ચૈતન્યપૂર આમ ધ્રુવ. આમ ધ્રુવ. અનાદિઅનંત આમ ને આમ ધ્રુવ ધ્રુવ રહે છે. આહાહા...! એવા જે આત્મા... ‘અરેરે!’ આચાર્ય કહે છે કે, ‘અરેરે!’ ભગવાન! તું ક્યાં છો અને શું કરે છો? પ્રભુ! વિકારી દયા, દાનના ભાવને તારા માનીને રખડી મરી ગયો છો. ચોરાશીના અવતારમાં રખડીને મરી ગયો છે. આહાહા...!

‘અરેરે! હસ્તાવલંબરૂપ ભલે હોય, તોપણ જે જીવો ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર,...’ ચૈતન્ય ચમત્કાર! આહાહા...! પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને સ્વને-પરને પૂર્ણ જાણનારો ભગવાન, દેહમાં બિરાજમાન ભગવાનઆત્મા. આહાહા...! પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને, પોતાના ભાવમાં રહીને, પોતાને અને પરને જાણનારો ભગવાનઆત્મા છે. આહાહા...! તેને અહીંયા આત્મા કહે છે. દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રતાદિના પરિણામ તો પુણ્યબંધનું કારણ, સંસારમાં રખડવાનું કારણ છે. આહાહા...!

‘જે જીવો ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર, પરથી રહિત...’ આહાહા...! રાગાદિથી રહિત ચૈતન્યમાત્ર

ભગવાન અંદર આત્મા છે. આહાહા...! ‘એવા પરમ પદાર્થને...’ ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર, માત્ર કહેતાં અંદર બીજું કાંઈ નહિ. દયા, દાનના વિકલ્પ પણ રાગ ને વિકાર ને દુઃખ-આકુળતા, એનાથી રહિત ચૈતન્યમાત્ર એકલો ચૈતન્ય.. ચૈતન્યપ્રકાશ. જેમ ચંદ્ર શીતળનો પિંડ છે, એમ આ શીતળ અવિકારી ચૈતન્યપિંડ પ્રભુ અંદર છે. આહાહા...! એ ચૈતન્યમાત્ર પરથી રહિત... આહાહા...! શરીર, વાણી, મન, લક્ષ્મી, ધૂળ, બાયડી, છોકરા, કુટુંબ તો ક્યાંય રહી ગયા, પણ અંદરમાં દયા, દાનના પરિણામ પણ પર, એનાથી પ્રભુ અંદર ભિન્ન છે. આહાહા...!

‘એવા પરમ પદાર્થને અંતરંગમાં દેખે છે...’ આહાહા...! ચૈતન્યચમત્કારી વસ્તુ અંદર, પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને બધાને જાણે અને દેખે, કોઈ પરને કરે અને ભોગવે નહિ... આહાહા...! એવી ચીજ પોતામાં છે, એ ભગવાનઆત્મા ‘પરમ પદાર્થને અંતરંગમાં દેખે છે...’ જે જીવ. સમકિતી અંદરમાં આ રીતે જોવે છે. આહાહા...! ચોથે ગુણસ્થાને શ્રાવક થયા પહેલા. શ્રાવક તો પંચમ ગુણસ્થાન, એ તો કોઈ અલૌકિક વાતું છે. આ તો હજી સમ્યગ્દર્શન થવા વખતે ‘પરમ પદાર્થને અંતરંગમાં દેખે છે...’ પરમ પદાર્થ જે અનાદિઅનંત સનાતન સત્ય જ્ઞાયકમૂર્તિ, પ્રભુ! એને સમ્યગ્દષ્ટિ પર તરફનું લક્ષ છોડીને અંતરમાં જોવે છે. આહાહા...!

‘તેમને એ વ્યવહારનય કાંઈ નથી.’ એને વ્યવહાર કાંઈ નથી. આહાહા...! છે, પર્યાયમાં રાગ છે, પર્યાયમાં પર્યાયનો ભાવ છે, પણ અંતરમાં જ્યાં જોવે તો એમાં કાંઈ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ‘એ વ્યવહારનય કાંઈ નથી.’ એમાં કાંઈ આત્માનું શરણ નથી, એમ કહે છે. રાગ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા બધા વિકારભાવ, દુઃખરૂપ, અશરણ છે. શરણરૂપ આ તો ભગવાન અંદર ભિન્ન બિરાજે છે. આકરી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...!

એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. એ વાત સાંભળવી કઠણ. એ જૈન પરમેશ્વર ત્રિલોકના નાથ કહે. એક આંગળી આને અડતી નથી, સ્પર્શતી નથી. કેમ કે એકબીજામાં અભાવ છે. આહાહા...! એક તત્ત્વ બીજા તત્ત્વને કદી અડતું નથી. અંતર અભાવ છે. આહાહા...! એવી ચીજને દેખનારાને ‘વ્યવહારનય કાંઈ નથી.’ એને પછી પર્યાયમાં રાગ છે ને એ ગણતરી નથી. આહાહા...! આકરી વાત છે, ભાઈ! એક તો આ વાત જ (ક્યાંય નથી). બધે ગડબડ થઈ ગઈ છે. અને આ વાત કહે તો કહે એકાંત છે... એકાંત છે. એ નિશ્ચય એકાંત છે. ઠીક પ્રભુ! આહાહા...!

અહીં તો પરમાત્માનો પોકાર છે. જિનેશ્વરદેવ ત્રિલોકનાથ સીમંધરસ્વામી ભગવાન તો મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજે છે. ત્યાંથી આ વાણી આવી. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ દ્વિગંબર મુનિ ત્યાં ગયા હતા. સંવત ૪૯૮ની સાલ. બે હજાર વર્ષ પહેલા. આઠ દિવસ રહ્યા હતા. આવીને આ બનાવ્યું. ત્રિલોકના નાથનું કથન તો આ છે. સીમંધર ભગવાન પ્રભુ બિરાજે છે. વીસ તીર્થંકર, લાખો કેવળીઓ મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, કે આત્માને અંદર શુદ્ધ પૂર્ણાનંદ, રાગ રહિત અને પર્યાય રહિત જે

દેખે, એને ‘વ્યવહારનય કાંઈ નથી.’ એને વ્યવહાર કાંઈ નથી. આહાહા...! એટલે કે એના વ્યવહારની કાંઈ ગણતરી નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. સાંભળતા કઠણ પડે. આખો દિ’ પરદ્રવ્ય સાથે સંબંધ. આહાહા...! અહીં કહે કે એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. ત્રિલોકનાથનો પોકાર છે. અનંત દ્રવ્ય અનંતપણે કેમ રહે? અનંત-અનંતપણે કેમ રહે? ભગવાને અનંત દ્રવ્ય જોયા છે. અનંત આત્મા, અનંત પરમાણુ આદિ છ દ્રવ્ય જોયા છે. જાતિએ છ દ્રવ્ય, સંખ્યાએ અનંત. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને ચુંબે નહિ. આહાહા...! (ચુંબે) તો તો ભાવરૂપ થઈ જાય. એકનો ભાવ બીજા રૂપે થઈ જાય તો ભાવરૂપ થયો. એકબીજામાં તો અભાવ છે. આ વાત બેસવી... આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, કે જે કોઈ અંતરમાં આ ભગવાનને જોવે, એને વ્યવહારનય કાંઈ નથી. આહાહા...! પરથી રહિત ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર. ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર. જાણક... જાણક... જાણકસ્વભાવ. જાણકસ્વભાવનું પૂર ભર્યું છે. એવા ચમત્કારને જોનારા ‘પરમ પદાર્થને અંતરંગમાં દેખે છે તેમને એ વ્યવહારનય કાંઈ નથી.’ વ્યવહારનયની કાંઈ ગણતરી નથી. છે એમ જાણે કે છે. આદર-બાદર નથી. એવો વીતરાગનો માર્ગ છે.

(શ્રીતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)